Інна КОСТЕЦЬКА
здобувачка магістерської освітньої програми
«Науки про Землю»
Науковий керівник – кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії України і туризму
Іван РУДАКЕВИЧ
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ГРОМАД ХМЕЛЬНИЦЬКОГО РАЙОНУ

Сучасні глобальні виклики та загострення продовольчої проблеми зумовлюють інтенсифікацію господарської діяльності, що разом із нераціональним використанням земель спричиняє дестабілізацію ландшафтів і руйнування екологічної рівноваги. Оскільки в сучасних умовах землекористування охоплює різні форми власності та орієнтується на досягнення високих економічних результатів, це неминуче призводить до надмірного антропогенного навантаження на земельні ресурси. Попри триваючі наукові дискусії навколо методичних засад оптимізації землекористування, на рівні первинних адміністративно-територіальних одиниць ці проблеми набувають особливої гостроти. Процес децентралізації наділив громади повноваженнями розпоряджатися масштабними масивами сільськогосподарських земель, котрі є фінансовим фундаментом місцевих бюджетів. Проте раціональне управління цими ресурсами в межах Хмельницького району гальмується через необхідність консолідації та впорядкування розрізнених угідь колишніх рад, високий рівень розораності території та активізацію процесів деградації ґрунтового покриву.

Мета дослідження полягає у виявленні сучасних проблем землекористування територіальних громад Хмельницького району та обґрунтуванні шляхів їхньої просторової і структурної оптимізації на прикладі Гвардійської територіальної громади.

Методологічні засади оцінки земель. Без якісної оцінки земель ефективне землекористування та збереження екосистем неможливі. Повноцінний аналіз та екологічна безпека угідь досягаються завдяки системному підходу до ведення кадастру. При цьому надійність еколого-економічного оцінювання забезпечується принципами законності, прозорості, науковості та актуальності баз даних, що зумовлює ефективність довгострокових управлінських рішень [3].

Для детальнішої ілюстрації сучасних проблем доцільно розглянути

земельне забезпечення Гвардійської територіальної громади, яка є типовим представником лісостепової зони Хмельницького району [2].

Загальна площа земельного фонду Гвардійської ТГ становить 17,1 тис. га, з яких значну частку — 15,73 тис. га (92%) — займають сільськогосподарські угіддя. У їхній структурі переважає рілля (на яку припадає 87,0 %), тоді як багаторічні насадження становлять 2,0%, а сіножаті й пасовища загалом — лише 3,0%.

Відсоток ріллі у Гвардійській ТГ є суттєво вищим за середній регіональний рівень. Це свідчить про надмірну інтенсивність аграрного освоєння та критичний рівень розораності території, що напряму ускладнює формування екологічно стійких агроландшафтів і збереження біорізноманіття. Наявне співвідношення угідь відповідає території з високим рівнем антропогенного навантаження, де коефіцієнт антропогенної перетворюваності ландшафтів свідчить про глибоку трансформацію природи, а через інтенсивне розорювання схилів активно поширюється водна ерозія.

Окрім цього, значною проблемою громади є гострий дефіцит лісових масивів. Захисні лісосмуги наявні переважно вздовж автотраси державного значення Львів – Знам'янка, що пролягає через північну окраїну ТГ [4].

Дослідження сучасного стану землекористування в громадах Хмельницького району на прикладі Гвардійської ТГ свідчить про надмірний антропогенний тиск та критичний рівень розораності території. Для вирішення цих проблем необхідний комплексний еколого-економічний підхід до оцінки земель та впровадження науково обґрунтованих заходів їх просторової оптимізації [1].

Першочерговим завданням для покращення екологічного стану громади має стати поступове зменшення частки ріллі (орієнтовно на 3% шляхом вилучення еродованих, небезпечних і малопродуктивних схилових земель) із паралельним розширенням площ під природними та напівприродними геосистемами. Запропоновані заходи повинні передбачати збільшення площ лучної рослинності, сіножатей, пасовищ, а також заліснення чи залуження еродованих ділянок. Це дозволить зупинити деградаційні процеси, стабілізувати агроландшафти, забезпечити біологічне самоочищення природних систем, відновити родючість ґрунтів і досягти збалансованого еколого-економічного розвитку територіальних громад в умовах децентралізації [5].

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження, можна констатувати, що сучасне землекористування в територіальних громадах Хмельницького району (на прикладі Гвардійської ТГ) функціонує в умовах надмірного антропогенного навантаження, дефіциту лісів та критично високого рівня розораності, що призводить

до розвитку ерозійних процесів і деградації ґрунтового покриву.

Ефективне управління земельними ресурсами в контексті децентралізації вимагає впровадження системного еколого-економічного оцінювання та чітких науково обґрунтованих заходів просторової оптимізації. Практична реалізація запропонованих напрямів – зокрема, оптимізації структури угідь та розвитку природних ландшафтів – дозволить відновити екологічну рівновагу, зберегти родючість ґрунтів і забезпечити раціональний та збалансований соціально-економічний розвиток громад регіону в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Кузишин А. В., Поплавська І. В., Задворний С. І., Пушкар Б. Т., Горошко А. А. Особливості просторової диференціації територіальних громад: приклад Тернопільської області. Слобожанський науковий вісник. Серія: Природничі науки, 2024. №1. С. 97–104.

2. Мінерально-сировинний потенціал Хмельниччини: проблеми освоєння, перспективи: монографія / М. Сивий, Б. Гавришок, П. Дем'янчук. 2023. Тернопіль: ФОП Осадца В. 332 с.

3. Нечипоренко О., Матвієнко А. Управління земельними ресурсами в об'єднаних територіальних громадах. Модернізація науки і її вплив на глобальні процеси: Збірник наукових праць SCIENTIA. Матеріали І міжнародної науково-теоретичної конференції (05.11.2021).

4. Новицька С. Р. Оптимізація ландшафтно-екологічної території. URL: http://geography.tnpu.edu.ua (дата звернення: 28.09.2026)

5. Яковенко С. В. Сталий розвиток сільських територій: земельний аспект. Харків: Планета-принт. 2019. 214 с.

Димитрій КУКУРУДЗА
аспірант освітньої програми «Науки про Землю»
Науковий керівник –
кандидат географічних наук, доцент,
завідувач кафедри географії України і туризму
Інна ПОПЛАВСЬКА
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

УРБОЛАНДШАФТИ В ПРОСТОРОВІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕДИЧНИХ КЛАСТЕРІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ ТА ДОСТУПНІСТЬ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

Медична інфраструктура є важливою складовою функціонування міських поселень Тернопільської області. Лікарні, поліклініки, діагностичні та реабілітаційні центри формують окремі функціональні ділянки урболандшафту, впливають на транспортні потоки,